

İŞ GÜVENLİĞİ TEFTİŞİ SULANDIRILMAMALIDIR!

(Labour Safety Inspection Should Not Be Abused!)

Müjdat ŞAKAR*⁶⁷

ÖZET

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunuyla birlikte iş sağlığı ve güvenliği hukuku alanında yeni bir dönem başlamıştır. Ne var ki, Çalışma ve Sosyal Güvenliği Bakanlığı tarafından hazırlanan “İş Teftişi Tüzüğü” ile “İş Teftiş Kurulu Yönetmeliği” tasarılarının iş sağlığı ve güvenliği ile işin yürütümü denetiminin aynı müfettiş tarafından yapılmasına olanak sağlaması kaygı uyandırmaktadır. Bu tasarılar, teftişi izin koşuluna bağlamakta; ayrıca iş sağlığı ve güvenliği denetimi alanında uzmanlaşmayı da engelleyerek işçilerin yaşamını tehlikeye atmaktadır.

Anahtar kelimeler: İş Sağlığı ve Güvenliği, İş Denetimi, İş Teftiş Kurulu

Abstract

Law No. 6331 concerning occupational health and safety has heralded a new era in the field of occupational health and safety law. Nevertheless, the regulations of labour inspection and labour inspection board drafted by the Labour and Social Security Ministry is of great concern due to the fact that they allow the social and technical inspection to be carried out by the same inspector. Moreover, these drafts bind the inspection upon the permission condition. Finally, they endanger the lives of the employees by hindering the specialisation in the field of occupational health and safety inspection.

Keywords: Occupational Health and Safety, Labour Inspection, Labour Inspection Board

I. GİRİŞ

Türkiye iş kazalarındaki ölüm sayısı bakımından Avrupa’da birinci, Dünyada üçüncü sıradadır. Üstelik yetersiz SGK istatistiklerine dayanan bu tablo pek çok işkazasını yansıtmamaktadır. Korkarım ki Dünyada da birinci sırada olabiliriz.

Bu durumun sebebi mevzuat yetersizliği değil, “*denetim yetersizliği*”dir. Çünkü Avrupa Birliği yönergeleri tercüme edilip ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği

* Prof. Dr., T.C. Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilimdalı Başkanı

yönetmelikleri olarak uygulanmaktadır. Avrupa da biz de aynı mevzuatı uygularken, onlarda iş kazası sonucu ölümlerin çok düşük bizde ise çok fazla olmasını başka türlü açıklamak mümkün değildir.

30 Haziran 2012 tarihinde yayımlanan 6331 sayılı **İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu** ile yeni bir dönem açıldı ve yeni umutlar yeşerdi diye düşünürken, iş sağlığı ve güvenliği denetimini yapacak uzman müfettiş sayısını arttırmak gerekirken, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığımız tam tersi işlerle meşguldür. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşarlığınca, yeni bir **“İş Teftişi Tüzüğü Tasarısı”** ile **“İş Teftiş Kurulu Yönetmeliği Tasarısı”** hazırlanmıştır.

Halen yürürlükte bulunan “İş Teftişi Tüzüğü” 1979 tarihli olup yeni bir Tüzüğe elbette ihtiyaç vardır. Ancak, hazırlanmış olan “İş Teftişi Tüzüğü Taslağı” içeriğinde, bir kere dahi “iş sağlığı ve güvenliği” kavramına yer verilmemiştir. “İş sağlığı ve güvenliği” ile “işin yürütümü” teftişinin aynı müfettiş tarafından yapılabileceğine dair ifadelerle, “iş sağlığı ve güvenliği” yönünde uzmanlaşmadan vazgeçildiği gibi bir sonuç açığa çıkmaktadır.

Öte yandan **“re’sen teftiş”** yetkisi de ortadan kaldırılmakta, **“izinle teftiş”** sistemi getirilerek, müfettişlerin bazı işverenleri “rahatsız etmesi” engellenmek istenmektedir. Bu durum son derece sakıncalıdır. Bu yazımızda bu sorun üzerinde durmak istiyoruz.

II. İŞ TEFTİŞİNİN YAPISI BOZULMAMALIDIR!

İş Kanunu’nun 91. maddesinde, Devletin görevleri arasında sayılmış olan çalışma hayatı ile ilgili mevzuatın uygulanmasının izlenmesi, denetlenmesi ve teftişi ile ilgili ödevin, iş müfettişleri tarafından yerine getirileceği belirtilmiştir. 92. maddesinde ise iş müfettişlerinin çalışma esaslarına ilişkin genel düzenlemeye yer verilmiş; bu yönde, çıkarılacak olan “İş Teftişi Tüzüğü” ne yollama yapılmıştır.

İş teftişinin esasları; gerek kurumsal ve gerekse de işleyiş olarak, “İş Teftişi Tüzüğü”nde ve ayrıca “İş Teftiş Kurulu Yönetmeliği”nce düzenlenmiş; yine bu konuda, “İş Teftiş Rehberi” de bir Bakanlık Genelgesi ekinde yayımlanmıştır.

Konuyla ilgili bir diğer temel düzenleme ise 5690 sayılı Kanun ile kabul edilmiş olan **“Sanayi ve Ticarete İş Teftişi Hakkında 81 sayılı Milletlerarası Çalışma Sözleşmesi”**dir. Sözleşmenin 3. maddesinde, “İş Teftiş” sisteminin vazifeleri “çalışma müddetleri, ücretler, iş emniyeti, işçilerin sağlığı ve refahı, çocuk ve gençlerin çalıştırılması ...” şeklinde belirlenmiştir. Sözleşmenin 9. maddesinde ise **mütehassıslar ile ehliyetli personele** değinilmiştir.

İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, esas olarak, aynı unvan altında görev yapan, ancak mesleğe girişlerinden itibaren **“işin yürütümü”** ile **“iş sağlığı ve güvenliği”** olmak üzere iki ayrı alanda çalışan ve dolayısıyla da bu iki ayrı alanda uzmanlaşmış olan iş

müfettişlerinden meydana gelmektedir. İşin yürütümü konusunda denetim yapan müfettişler işletme, hukuk, maliye, iktisat gibi sosyal bilimler alanında eğitim görmüşlerdir ve **“sosyal iş müfettişi”** olarak anılırlar. İş sağlığı ve güvenliği alanındaki denetimler ise çoğu mühendis kökenli **“teknik iş müfettişleri”** tarafından yapılır. Sosyal iş müfettişlerinin bu alanda denetim yapabilmeleri teknik olarak mümkün değildir.

“İşin yürütümü” ile “iş sağlığı ve güvenliği” alanlarında ayrı ayrı yapılan yarışma sınavlarının neticesinde müfettiş yardımcısı olarak girilen müfettişliğe; yardımcılık süresi sonunda yine “işin yürütümü” ile “iş sağlığı ve güvenliği” alanlarında ayrı ayrı yapılan yeterlik sınavlarında başarılı olunması kaydıyla atanılmaktadır. Müfettişler, sadece mesleğe giriş ve müfettişliğe atanma sürecinde değil; tüm çalışma süreleri boyunca da kendi alanlarında denetimler ve çalışmalar yaparak mesleki gelişimlerini sağlamaktadırlar. Bu kapsamda ve imkânlar elverdiği oranda; maden işyerlerine maden mühendisleri, inşaat işyerlerine inşaat mühendisleri, kimya işyerlerine kimya mühendisleri, elektrik veya mekanik ile ilgili incelemelere de sırasıyla elektrik ve makine mühendisleri giderek, gerekli inceleme ve teftişleri yerine getirmektedir.

Hazırlanmış olan “İş Teftişi Tüzüğü Taslağı” içeriğinde, bir kere dahi “iş sağlığı ve güvenliği” kavramına yer verilmemiş olunması ve gerek müfettiş yardımcılığına giriş sınavının ve gerekse de müfettişliğe atanma açısından yeterlik sınavının tekleştirilmesi dikkat çekicidir. Söz konusu düzenlemeler, denetim standardı olarak geçen bir metinde, “iş sağlığı ve güvenliği” ile “işin yürütümü” teftişinin aynı müfettiş tarafından yapılabileceğine dair ifade ile birlikte değerlendirildiğinde, “iş sağlığı ve güvenliği” yönünde uzmanlaşmadan vazgeçildiği sonucuna ulaştırmaktadır.

Nitekim “İş Teftiş Kurulu Yönetmeliği Taslağı”nda, iş sağlığı ve güvenliği, artık ayrı bir uzmanlaşmayı içeren müstakil bir bölüm değil; “İş Teftişi” kapsamında, çalışma yaşamını düzenleyen muhtelif mevzuatlar uyarınca yapılacak teftiş faaliyetleri içinde yer alan istihdam, kayıt dışılık, işgücü piyasa uygulamaları gibi başlıklardan sadece birisidir. Ayrıca, “iş emniyeti, işçilerin sağlığı ve refahı, çocuk ve gençlerin çalıştırılması” gibi yaşamsal konuların da özel olarak belirtilmesinden vazgeçildiği görülmektedir.

Teknik iş müfettişlerine sağlanan doğrudan ‘iş güvenliği uzmanı’ olma hakkının, SGK müfettişleri ve sosyal iş müfettişlerine de sağlanmasıyla başlayan bir tartışma, iş güvenliği gibi önemli bir konuyu rant kavgası haline getirmiştir. Yeni düzenlemeleri altında da bu yatmaktadır. Ancak, konunun insan hayatı olduğu unutulmamalıdır¹.

¹ “30 Bin Liralık Maaş Ayrıcalığı Bitiyor”, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/110752.aspx>

III. RE'SEN TEFTİŞ YETKİSİ KALDIRILMAMALIDIR!

Uzmanlığı ve giderek de iş sağlığı ve güvenliği denetimlerinin bütünlüğünü ve bağımsızlığını zedeleyecek bir yapının önerilmesi, kaygı vericidir. 81 sayılı Çalışma Sözleşmesi'nde de vurgulandığı üzere, müfettişin bağımsızlığı son derece önem taşımakta olup; bu doğrultuda, gerekli olması durumunda, re'sen teftiş yapabilme yetkisi de olmalıdır. Nitekim bu husus, mevcut düzenlemede, *“görevli oldukları yerlerde, programlarında bulunmayan, fakat işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden kesin ve ciddi zorunluluk bulunan durumlarda, kendilerinden ve derhal ise el koyarak gereğini yapmak ve durumu grup başkanına bildirmek”* (İş Teftişi Tüzüğü madde 13/C) şeklinde ifade edilmiştir.

Söz konusu hüküm, anılan Taslakta *“görevli oldukları yerlerde, programlarında bulunmayan, ancak, açıkça hukuka aykırı ve telafisi imkansız zararların dogması ihtimali olan durumlarla karşılaştıklarında, grup başkanlığının onayını aldıktan sonra re'sen teftiş yapmak”* (İş Teftişi Tüzüğü Tasarısı madde 10/C) şeklinde değiştirilmiş ve sadece iş sağlığı ve güvenliği kavramı değil, aynı zamanda re'sen teftiş yetkisi de ortadan kaldırılmıştır.

Şüphesiz ki, konuyla ilgili görgü ve bilgiye sahip olmadığı gibi, belki iş güvenliği müfettişi vasfında da bulunmayan, ancak yine de onay makamı olarak tanımlanmış bulunan grup başkanının, hangi kıstaslarla değerlendirme yapacağı hususu belirsiz olup; onaya bağlı olan teftişin ise artık re'sen teftiş olmayacağına bir şüphe bulunmamaktadır.

Re'sen teftiş yetkisinin kaldırılması son derece rahatsız edicidir. Geçmişte bu yetkiye sahip olmalarına rağmen görevini yaparken *“fincancı katırlarını ürküten”* müfettişlerin başına neler geldiği bilinmektedir.

Radikal Gazetesinde çıkan şu habere bakalım: 18 Nisan 2008'de Yalova tersanelerinde çalışan 18 yaşındaki **Hakan Oğuz** adlı işçinin yüksekte düşerek ölmesi üzerine o esnada Tuzla tersanelerini teftiş eden iki müfettiş bölgeye giderler. Yalova tersanelerini denetleyen iki müfettiş, kanuna aykırı taşeron kullanan işverenleri uyarırlar ve bir tersanede 14 ayrı taşeronla bağlı işçilerin işine son verilmesi ve işçilerin başlangıçtan itibaren asıl işveren işçisi gibi kabul edilmesi ve kadrolu işçilerle aynı haklardan yararlanmaları gerektiğini vurgularlar. Sonuçta, raporlarını bitirip İş Teftiş Kurulu'na teslim eden iki müfettiş hakkında, kendi kendilerine denetim yapıp işvereni rahatsız ettikleri için soruşturma açılır ve uyarı cezası alırlar. Çok geçmeden müfettişlerin *“sözleşmelerini iptal edin”* dediği 14 taşeron şirketten birinde görevli 26 yaşındaki **Sinan Turhan**, ve yine bir taşeron firmanın montaj ustası 36 yaşındaki **İsmail Çakır** iş kazaları sonucunda ölürlür. İki müfettişe ceza vermek yerine, raporları dikkate alınsaydı belki Sinan ve İsmail bugün yaşıyor olacaktı². Denetim makamının bu konudaki vebali çok büyüktür.

² “Yeni tersane bölgesinde eski tas eski hamam” http://www.radikal.com.tr/turkiye/yeni_terसानe_bolgesinde_eski_tas_eski_hamam-1002445

IV. SONUÇ

Ülkemizde günde ortalama 4-5 işçimiz iş kazalarında hayatını yitirmektedir. Sürekli iş göremez duruma girenler ile yaralanan işçilerin sayısı ve meslek hastalıkları konusunda ise yeterli kayıt bulunmamaktadır. Durum, son derece vahimdir.

Hayatını kaybedenler şüphesiz ki bir istatistik verisi değil, insanın ta kendisidir. Böyle bir tabloda, gerek “İş Teftişi”ne ve gerekse de iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin olarak getirilecek her türlü önerinin, konuyla ilgili bir iyileşmeye neden olması beklenmelidir. Oysa hazırlanmış olan “İş Teftişi Tüzüğü Tasarısı” ile “İş Teftişi Kurulu Yönetmeliği Tasarısı”, iyileştirme getirmek şöyle dursun, “iş sağlığı ve güvenliğine darbe vuracak niteliktedir.

İş sağlığı ve güvenliği teftişine ilişkin kurumun güçlendirilmesinin yanı sıra, bu alandaki uzmanlığın da geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gerekir. Her gün yeni teknolojilerin uygulandığı işyerlerindeki gelişmelerle birlikte nükleer santral gibi ülkemiz açısından ilk kez karşılaşıcağımız riskler de dikkate alındığında, uzmanlaşma ihtiyacı açıkça görülebilmektedir.

Yapılması gereken, iş güvenliği örgütüne süratle mühendis kökenli teknik iş güvenliği müfettişlerinin alınması ve yetişmiş müfettişlerin kurumda kalmalarının sağlanmasıdır. Hatta iş güvenliği denetimini yürütecek kurumun işin yürütümünü denetleyecek teşkilattan ayrılması ve ayrı bir **İş Güvenliği Denetimi Kurumu** oluşturulması da gerekir.

Konu insan hayatıdır. Müfettişler arası rant kavgası haline getirilmemeli ve konuya bu açıdan değil iş güvenliği açısından bakılmalıdır. Üniversitelerin işletme, kamu yönetimi, maliye gibi bölümlerinden mezun olan kişilerin, iş yerlerini iş sağlığı ve güvenliği yönünden teftiş etmesine yetki verilmesi iş teftişini ve iş güvenliğini bitirir. Çünkü eğitim ve iş hayatlarında hiçbir makinenin kullanılması hakkında, kimyasal maddelerin ve inşaatlardaki tehlike hakkında bilgisi olmayan sosyal kökenli müfettiş daha iş yerinden çıkmadan iş kazası meydana gelecektir. Bunun vebali büyüktür.